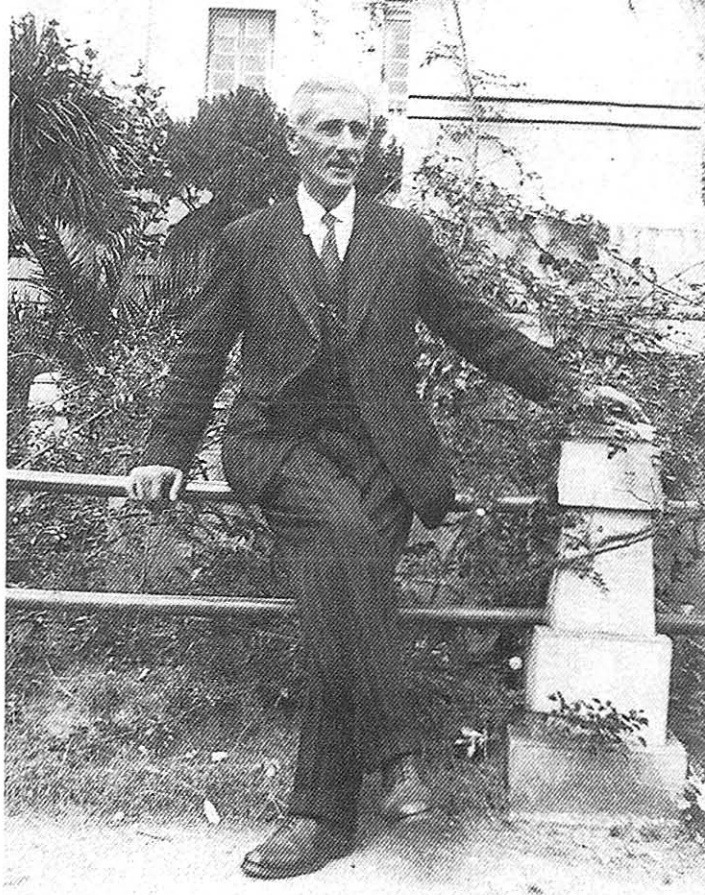

Nas páxinas d'esta sección levamos sacao á lluz ben escritores en gallego-asturiano esquecidos nas páxinas da prensa local ou, ás veces, en papeles que nunca chegaron á imprenta. Muitos son escritos de circunstancias que, anque teñan úa valía histórica ou documental evidente, cuase sempre tein pouco de lliterarios. Por eso presta volar de ralo en ralo en composicións tan guapías como esta que tremos agora, precisamente nesta fechas al redor de San Xuan.

Carlos Pérez Méndez

Carlos Pérez Méndez (ou Pérez-Casariego Méndez, recuperando el apellido familiar) nacera en Tapia, na Casa da Fábrica, en 1879, fiyo de Manuel Pérez, ún dos sobríos del Marqués de Casariego. Sigüimos prá súa biografía os datos que nos brinda a monumental obra *Historia de Tapia a través de sus calles* (Ediciones Nobel, 2001), dirixida por Diego Fernández Méndez y Camilo López Pérez.

Estudióu na escola de San Martín y nel Instituto de Tapia —centro con úa importancia fundamental prá zona y del que xa se ten falao abondo en ENTRAMBASAUGUAS— y pasóu a trabayar nel negocio familiar das conservas. Foi sacretario del Círculo Católico d'Obreros, institución prá qu'escribió úa obra de teatro en 1905, *Lucha en la conciencia o La inspiración de un ángel*. En 1906 emigróu prá Arxentina. Despóis da súa volta a Tapia, xa casao cua tamén tapiega Sofía Álvarez Campón, é condo máis se dedica á súa afición: a poesía. De todos os xeitos, tamén escribíu máis teatro, unde ye gustaba participar como actor. É el caso del obra *Los enemigos del alma*. Feixes de coplas pras comparsas tapiegas nel Antroiro foron d'él, anque tamén escribíu outras composicións máis serias como el himno que se cantóu na inauguración da estatua que s'erguéu en Tapia en 1928 al Marqués de Casariego. Carlos Pérez Méndez falecéu en Tapia en mayo de 1940, a os 61 anos d'edá.

Sabíamos d'este autor qu'era poeta en castellano hasta qu'hai un par d'anos, gracias al llibro xa citao *Historia de Tapia a través de sus calles*, soupemos d'un poemín en gallego-asturiano que ye mandara a súa sogra nel día del santo. Eso llevóunos al convencemento de que tía qu'haber máis cousas escritas por él na nosa fala y, efectivamente, despóis de pescudar un pouco, así era.

A súa fiya Oliva conservaba un manuscrito da composición "A noite tradicional", que deixa ben claro el bon xeito del poeta tapiego. Trátase d'úa copia qu'el autor fexo da carta que ye mandara dende a Arxentina á súa ermá Xuana Elena pra felicitar-ye el santo. É polas mesmas fechas del outra composición que ye conocíamos en gallego-asturiano. Sorprende, primeiro, qu'el autor faga a dedicatoria na fala, cousa miga normal noutros escritores daquela, qu'usaban el castellano pra os títulos ou pras acotacións en prosa. Tamén chama el atención a calidá da composición, a pesar de tratarse d'úa carta informal, tanto dende el punto de vista llingüístico como dende el lliterario.

Trátase dos versos señardosos de daquén espatriao da súa terra. A estrofa é úa sesta rima con dalgús variantes formales propias del modernismo que chegaba d'América y que demostra el oficio del noso poeta. Ten a poesía un interés grande tamén por todos os datos etnográficos que nos dá sobre a noite de San Xuan. Dalgús como a fogueira, el vaso y el ovo, ou as albeiradas que fían os mozos, son máis conocidos, pero hai outros como el costume de poñer coronas ás mozas del que se sabía ben pouco en Tapia. Però nun se trata "A noite tradicional" d'un repaso folclórico d'un tempo mítico y idealizao d'hai cen ou douscentos anos, senón qu'evoca cousas reales qu'el poeta vivíu de rapaz y que podía tar vivindo —tía entoncias 27 anos— se tuvera nese momento en Tapia. Mais nun pode ser: ta «aquí medio morrendo, /n'esta tan triste y axitada vida, /por pasar tan bua noite devencedo».

Reproducimos al pé da lletra —como femos sempre nesta sección— el escrito de Carlos Pérez-Casariego, al tempo qu'aprovetamos pr'agradecerye todas as facilidades dadas á súa fiya Olivín.

A NOITE TRADICIONAL

Especie de leyenda, que recorda as trastadas de San Xuan y que dedico como felicitación á mña hermá Xuana Elena

¡Uh...jurujú...! Berrando y mais berrando, rompendo c'os calcaños as culeiras, foya dè piño y toxos arrastrando os rapacios esbouzan ás carreiras; y así xuntando van á leña prá fogueira de San Xuan.

—¡Oh *condanados*, como vos piyara!... —dizyes un veyo; y condo xa el sudor fay carreiríos n'a cotra d'a sua cara, solta os galochos pra correr miyor... Lougo ruxindo tan c'oa grasa n'a fogueira de San Xuan.

¡Ju...jurujú...! Berrando y escougando, brincando por encima da fogueira, algun chumba n'el medio y sal fumiando c'ua chía de charamuzas na *trasteira*. Aos *berros* que alí dan, alborotan á noite de San Xuan.

Mais vay chegando el hora de cenar y retíranse os pitos al poleiro; xa pra por a mañá pra se lavar el agua ta n'a tina ou n'el caldeiro, que chíos de flores tan á bendición espustos de San Xuan.

Preparado tá el hovo y xa ta el vaso, el que hencherán n'a fonte al dar as doce, votando á clara pra pedir de paso ua fragata ou... ¡un cocho que los foce! Y un conxuro dirán pra qu'el milago fágalo San Xuan.

Íspense as bruxas (que almas condenadas, saben que dando el vento, no'hay poliya...) y'úntanse con el pringue d'as *cachadas* y enhalan hasta el Campo de Seviya. Alí se xuntarán, á celebrar á noite de San Xuan.

A noite del misterio cual ningúna, como boca de lobo, sempre oscura, sin que as causas del tempo nin á *Lua* teñan fuerza á que sea d'outra *xeitura*. ¡Que e variable dirán; mais... ¡eche oscura que lo quer San Xuan!

Quen teña oyo de lince, pode ver as sombras que atravesan el camín, unhas que van correndo a mas córrer; outras ¡axeito... axeito... muy quedín! ¡Con qué misterio van n'a noite silenciosa de San Xuan!

¡Psi, psi...! ás veces se oy así sonando; y el silbido de sombras silenciosas, contesta quedo; y vanse así xuntando, unhas y outras, ás señas misteriosas. ¿Qué e lo que tamarán n'a noite silenciosa de San Xuan!

Óise un run run confuso y tan axeito que non se sabe el que úrden ou barruntan, y tan n'un bule bule, en que d'afeito, páranse, corren, xébranse ou se axuntan. Algo maquinarán; mais ¿quen lo sabe...! ¡Sábelo San Xuan!

Van recorrendo calandín calando os carreiros, camíos y caleyoís; valados y paredes van saltando y rexistrando todos os rincóis. ¡Conqué secreto van n'a noite tan calada de San Xuan!

Todo reviran, todo desamañan, pos no'hay fuerza nin maña que non teñan y prá fogueira os trastos arrapañan, as sombras, duendes, trasnos... ¡ou quen señañ! ¿Qué e lo que non fairán, cuando esa noite ampáralos San Xuan!

Ás veces, el silencio é interrumpido, pois tanto queren fer, que se acarreiran; y San Xuan, que e la mar de divertido faiyes caer c'os trastos, y estrombeiran. E veyo; mais ¡truhan y divertido, no'hay como San Xuan!

Invisible dirige; y á destaxo al paso c'oa sua tropa, todo xiba; y lo qu'encontra co'a cabeza abaxo, enseguida lo pon... ¡patas pra riba! ¡Así á culpa ye dan y ye votan cén plagas á San Xuan!

Y esos trasnos, alí por unde rondan, rouban os carros, tumban as cancelas; y as portas emparedan, si no'esfondan, as portadas, as portas y as portelas. Os que guardando tan téin ua medrana... ¡pásmalos San Xuan!

Todo deixan pintado y embarrado; untan os picaportes; y estrombeiran despóis que tein el mal ben amañado fuxindo todos lougo qu'especheiran... Y así ríndose van d'as gracias y ocurrencias de San Xuan.

Tamén yes póin coronas ás rapazas sin distinción de roxas nin morenas; ten razón *aquel* dicho por as trazas: ¡Xan xaraxan amigo che e d'as nenas! Pois ¿porqué cho dirán sinon porque ye gustan á San Xuan?

Y non todas che y'hengen ben os oyo; pois si son veyas, feas ou *tarameixas*, os ramos que yes pon, son de marfoyo *restas* de ayo, carozos ou areixas. ¿Y náuseas non che dán de qu'inda quira distinguir San Xuan?

Aunque sea cáncamo, eche chamusqueiro, y á sua noite dá á todas serenata; y non falta un tambor, nin un caldeiro, nin cobertoiras pra'amañar á *lata*; pois eche el sou afan, que non durman n'a noite de San Xuan.

Así tray á os rapaces albeirados: (non son duendes nin trasnos, non lo creas: son mozos que tras d'él atolondrados fáin estropicio en vilas y en aldeas.) Todos al rabo van del invisible y pícaro San Xuan.

E muy agudo y e muy tolapeiro pois desde fay as festas ás *mozacas* vay con os mozos; mételos n'un éiro, y alí arrabuñan pra roubar patacas, as que enseguida van ás brasas d'a fogueira de San Xuan.

El trabayo deo fame, y sin coción empezan á berrar: —¡Eh que refrecen!; —y al sacalas que faltan xa un montón, fozan que fozan; pero non parecen. —¿Unde diablos tarán...! —¡Xa las papou el golitrón San Xuan!

Y así pasan a noite divertida mentras qu'eo tou aquí medio morrendo, n'esta tan triste y axitada vida, por pasar tan bua noite devencodo; y al fér lo qu'elos *fan* saludarte n'a noite de San Xuan.

Quixera darche ua buena serenata (xuntando del lugar todos os mozos) con tambor y acordeon; y tras d'a *lata*, *colgarche* unha corona de carozos. E todo el meo afan, felicitarte á estilo de San Xuan.

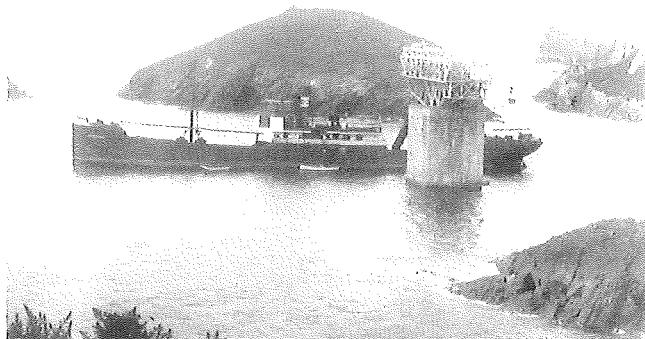
Mais xa non pode ser; por lo tanto, sin andar con ambaxes nin rodeos, que chén de dicha pases el tou santo, son todas as mías ánsias y deseos; os que se cumplirán, con tal que chegue con humor San Xuan.

El, te fairá feliz, pois eo yo pido como amigo que fun n'as suas bromadas: Xa verás que argayeyo y divertido á centos ha vir fendo as suas trasnadas, ¡d'esas que se fairán mentras que poda c'os calzóis San Xuan!

CARLOS PÉREZ Y MÉNDEZ

Hacienda de Santa Ana de Abajo

Junio 4 de 1907.

Ben sei que retratos como estos teín que toparse nos caxóis das casas del Franco, de Porcía ou de Campos. Eu sei d'úa casa de Salave unde hai un retrato coloriado, col barco cargando mineral colgado nel patín da escaleira.

Nun tempo debéu de falarse muito del *Valkenburg*, das primeiras minas de ferro de Porcía (Tapia) y del barco embarrancado nun ribeiro da costa da Penedrada, hasta qu'un día esbarrumbóu el cargadeiro que taba nel medio da praya de Porcía y xa se foron esqueicendo todos estos aconteceres y pouco ou nada s'escribú d'ellos. É úa pena.

Na mina de Porcía sacaban un mineral de ferro que nun se podía fundir en España por falta de fornos al xeito y tía qu'ir fora. El *Valkenburg* era ún dos barcos que lo levaba a Holanda.

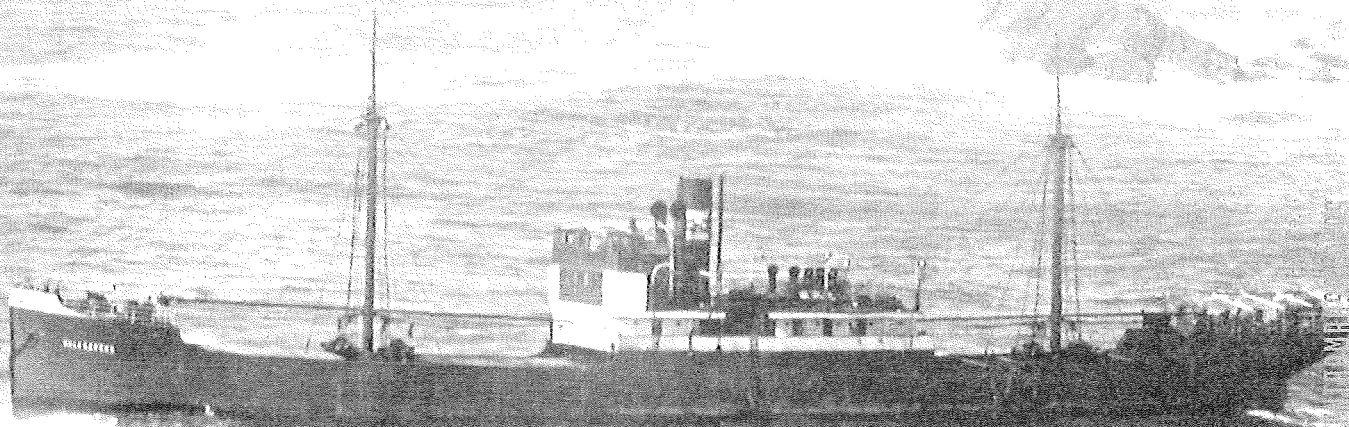
A desgracia parece que se debéu a úa maniobra mal feita, pero tamén se dixo qu'houvera malicia pra cobrar el seguro. Vai tu a saber. El barco cargado de mineral chantado entre as pedras compróulo el *Difuntín*, un home que tía en Avilés úa funeraria —d'ei ye veu el nome—, qu'era gordísimo y gustábaye muito a ópera, como a os señores d'Uviéu. El máis del barco quedóu nel fondo: as máquinas, as caldeiras, y muito ferro, que col tempo fóronlo sacando y sirvíu pra fer garruchos, reyas de vasadorio y outras arabías da llabranza.

As caldeiras, muitos anos depós, sacóulas un chatarreiro de Xixón y llevóulas a Tapia, unde yes picaron el ferruxe, déronyes minio y lleváronlas outra vez.

Nel fondo del ribeiro al oeste de Porcía queda el espiazo del *Valkenburg* y na praya, cuas mareas baxas vivas, asoman os restos del cargadeiro das minas. Neso quedóu todo.

↓ Rafael López Cancio

Porcía
"El Valkenburg"